BASTERIA 44: 71-76, 1980

Nieuwe gegevens over in Nederland gevonden naaktslakken

E. GITTENBERGER

Rijksmuseum van Natuurlijke Historie, Postbus 9517, 2300 RA Leiden

& A.J. DE WINTER

Hoevestein 239-16A, 6708 AK Wageningen

De laatste jaren werden enkele naaktslakken in ons land gevonden, die een nadere vermelding waard zijn. Het betreft soorten die als cultuurvolgers bekend staan. Ze kunnen als ingevoerd beschouwd worden, aangezien hun natuurlijke verspreidingsgebied zich elders in Europa bevindt. De wijze waarop de dieren in ons land terecht gekomen zijn, is onduidelijk. In één geval (tuin te Heelsum) lijkt invoer met plantenmateriaal uit Z.-Portugal, Ibiza of Tenerife niet onwaarschijnlijk. Het behandelde materiaal bevindt zich in de collecties van het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie te Leiden (RMNH) en A.J. de Winter, Wageningen (AJWW). De namen van de auteurs worden afgekort als G. en d.W.

Dr. D.C. Geijskes (Oegstgeest) en Drs. K.W.R. Zwart (Heelsum), die bij ons onderzoek alle mogelijke medewerking verleenden, willen wij op deze plaats hartelijk danken.

Lehmannia valentiana (Férussac, 1821)
(fig. 1)

In tuinen te Heelsum, Gelderland (EIS 207208) en Oegstgeest, Zuid-Holland (EIS 187120) werd door respectievelijk d.W. en G. het voorkomen van *Lehmannia valentiana* vastgesteld, een soort die in ons land voor het eerst in 1962, op het terrein van een kwekerij in Yerseke (EIS 264092), werd aangetroffen (Den Hartog & Sandee, 1962), maar daar kennelijk is verdwenen (Gittenberger, Backhuys & Ripken, 1970: 82). Ook in Heelsum lijkt het voorkomen slechts van tijdelijke aard geweest te zijn; na een vondst van tientallen exemplaren (AJWW), op 14 oktober 1978, werden er in 1979 na de strenge winter ter plaatse geen levende dieren meer waargenomen. In Oegstgeest daarentegen, waar 6-7 november 1979 tientallen slakken verzameld werden (RMNH, AJWW), heeft *L. valentiana* zich blijkens waarnemingen van Dr. D.C. Geijskes ook na de winter 1979-1980 nog als een plaag weten te handhaven.

L. valentiana lijkt uitwendig het meest op *L. marginata*, een soort die vooral in bossen of bosachtige terreinen wordt aangetroffen en gewoonlijk niet in tuinen. *L. valentiana* is

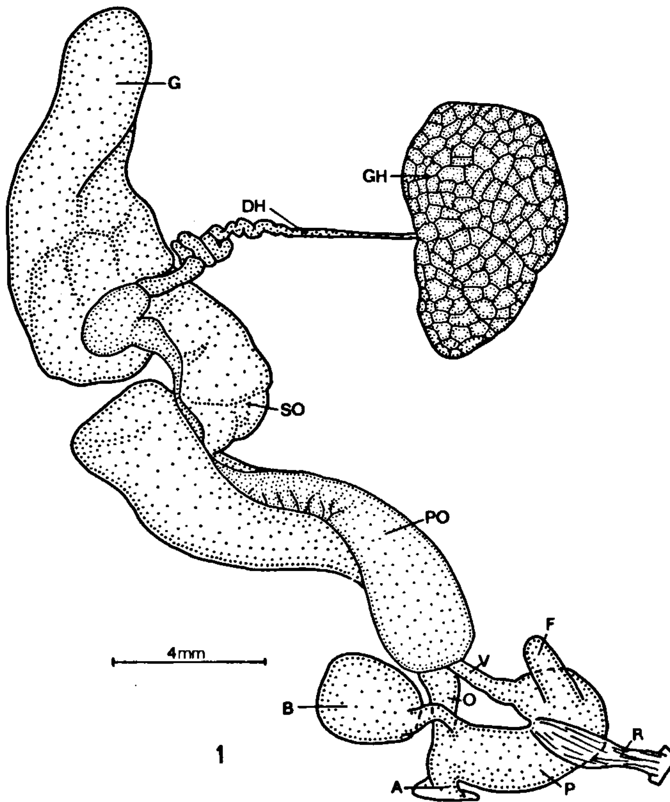

Fig. 1. *Lehmannia valentiana* (Férussac); Oegstgeest, Zuid-Holland (RMNH), D.C. Geijskes leg. Afkortingen: A, atrium; B, bursa van het receptaculum seminis; DH, ductus hermaphroditicus; F, flagellum; G, glandula albuminifera; GH, glandula hermaphroditica; O, oviduct; P, penis; PO, prostata; R, penisretractor; SO, spermoviduct; V, vas deferens.

gelig grijs tot iets paarsig, terwijl *L. marginata* eerder als grijzig aangeduid kan worden. Eerstgenoemde soort heeft wat opvallender en dichter opeen gelegen donkere banden aan de rugzijde. Het rugschild bezit aan weerskanten een donkere band en is meestal ook in het midden duidelijk donker gepigmenteerd, zodat er gewoonlijk drie strepen te zien zijn, waarvan de middenste minder scherp begrensd is dan de twee buitenste. *L. valentiana* blijft wat kleiner dan *L. marginata*; de in Nederland gevonden exemplaren zijn in uitgestrekte toestand minder dan 5 cm lang, terwijl *L. marginata* in ons land (en elders) een lengte van meer dan 7 cm kan bereiken. Overigens worden er in de literatuur wel lengtes van 5 tot 7 cm voor *L. valentiana* opgegeven (bijv. Kerney & Cameron, 1979: 211). De

dieren zijn gelatineus van uiterlijk, met een korte, weinig opvallende kiel achteraan, een wittige voetzool en helder kleurloos slijm.

Anatomisch onderzoek maakt een zekere determinatie mogelijk. Kenmerkend is de korte eenvoudige penis, voorzien van een aan het uiteinde breed afgerond, vingervormig flagellum (fig. 1). Bij *L. marginata* is het flagellum gekromd en bovenaan toegespitst.

L. valentiana hoort thuis op het Iberisch schiereiland, maar heeft zich op talrijke plaatsen elders in de wereld weten te vestigen (zie Den Hartog & Sandee, 1962: 84).

Deroceras panormitanum (Lessona & Pollonera, 1882) (fig. 2)

Syn. *Deroceras caruanae* (Pollonera, 1891)

Deroceras panormitanum werd in september 1979 in Heelsum, Gelderland (EIS 207208) door d.W. vastgesteld, in dezelfde tuin waar ook *Lehmannia valentiana* werd gevonden. In totaal werd slechts een tweetal exemplaren (AJWW) aangetroffen, samen met *D. reticulatum* (Müller, 1774) in een bloemperk tussen afgevallen bladeren.

D. panormitanum lijkt uitwendig veel op *D. laeve* (Müller, 1774), maar is wat groter, tot ruim 3,5 cm lang, en heeft een duidelijker, bleek gemarkeerde ring om de ademopening; *D. panormitanum* prefereert bovendien een wat droger biotoop. De genitalia van beide soorten verschillen sterk. Bij *D. panormitanum* draagt de bolle penis een tweetal lobben, waartussenin enkele onregelmatig gekronkelde draadvormige aanhangsels uitmonden (fig. 2). Voor de veel eenvoudiger gebouwde geslachtsorganen van *D. laeve* wordt verwezen naar een beschrijving en figuren in Gittenberger, Backhuys & Ripken (1977: 84, fig. 126-127).

De soort werd in ons land voor het eerst te Domburg, Zeeland (EIS 257054) verzameld (Gittenberger, Backhuys & Ripken, 1970: 83 – "*D. caruanae*"). Het RMNH bezit bovendien een zestal exemplaren uit een tuin te Delft (EIS 206113), verzameld door Th.E.J. Ripken.

D. panormitanum heeft een groot verspreidingsgebied in Zuid- en West-Europa. In onze omgeving komt de soort algemeen voor in Ierland, Engeland en West-Frankrijk. Ook uit België zijn diverse vindplaatsen bekend (Van Goethem, 1974). De slakken leven vooral aan de grenzen van het verspreidingsgebied vaak in tuinen of kassen.

Milax budapestensis (Hazay, 1881) (fig. 3)

In september 1979 trof d.W. enkele tientallen semi-adulte naaktslakken aan, met een lengte van maximaal 4 cm, in een tuin te Maastricht (wijk Akerpoort, voorheen Heugemerveld, Limburg, EIS 333210). Eind november 1979 werden ook tot 5 cm lange volgroeide dieren (AJWW, RMNH), soms in copula, gevonden, waardoor de determinatie als *Milax budapestensis* bevestigd kon worden. Op 1 maart 1980 werd een drietal exemplaren van deze soort door d.W. op de oostelijke helling van de Sint-Pietersberg bij Maastricht, Limburg (EIS 336209) verzameld, op de grens van akker en hellingbos (RMNH).

M. budapestensis is een zeer donkere, tot ongeveer 5 cm lange naaktslak, die in gestrekte toestand een opvallend slanke indruk maakt. Het rugschild is enigszins okergeel, met zwarte vlekjes; vooral bij adulte dieren is het nauwelijks lichter dan de rest van het lichaam. De geelachtige kiel steekt duidelijk af tegen de donkere rugpartij en verloopt

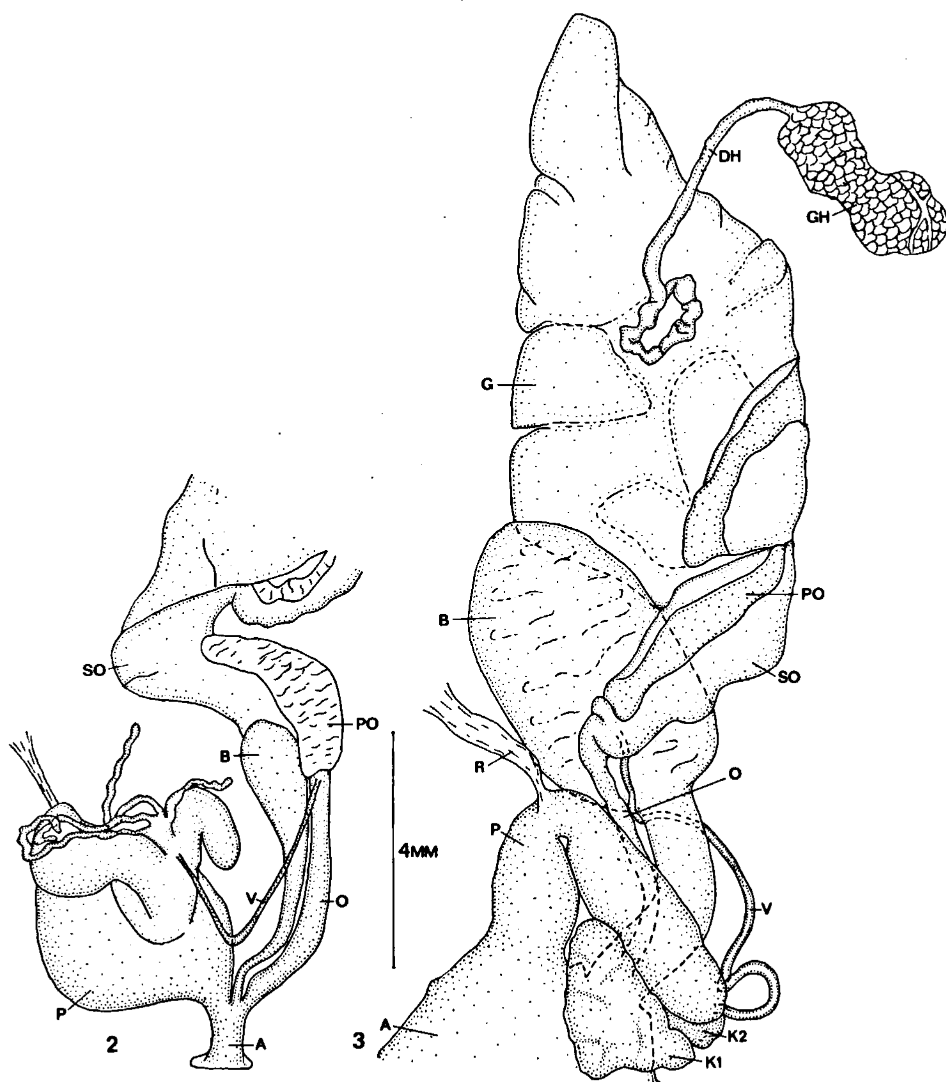

Fig. 2. *Deroceras panormitanum* (Lessona & Pollonera); Heelsum, Gelderland (AJWW), d. W. leg. Afkortingen: zie verklaring fig. 1.

Fig. 3. *Milax budapestensis* (Hazay); Maastricht, Limburg (AJWW), d. W. leg. Afkortingen: K1 en K2, de twee accessorische klieren aan het atrium (K2 is slechts voor een klein gedeelte te zien); zie verder verklaring fig. 1.

van schild tot staartpunt. De voetzool is in drie velden verdeeld, waarbij het centrale gedeelte vaak wat donkerder is dan de twee zijstroken. Rustende dieren maken geen hoge rug, maar nemen een typische C-vorm aan.

M. budapestensis is duidelijk slanker dan *M. sowerbyi*, die in rust of na irritatie wel een hoge rug maakt; *M. gagates* verschilt door dezelfde kenmerken en bovendien door de kleur van de dorsale kiel, die hooguit wat lichter is dan de rest van het lichaam, maar niet gelig.

Het genitaalapparaat van *M. budapestensis* (fig. 3) is gekarakteriseerd door het voorkomen van twee accessorische klieren aan een eenvoudig gebouwd atrium, zonder inwendige stimulator of papil.

M. budapestensis staat bekend als een herbivore soort, die op vele plaatsen tot een plaag geworden is. Het laatste geldt ook voor de Nederlandse vindplaats te Maastricht, waar door de dieren, samen met *Deroceras reticulatum* en *Arion* cf. *hortensis* Férussac, 1819, veel schade wordt aangericht. Bij levend meegenomen exemplaren werd kannibalisme vastgesteld.

M. budapestensis is voor zover ons bekend nog niet eerder in Nederland aangetroffen. Van de meeste omringende landen is de soort wel al bekend, vooral uit tuinen en parken. Het oorspronkelijk verspreidingsgebied is waarschijnlijk Zuid-Europa, of Zuid- en Oost-Europa.

LITERATUUR

GITTENBERGER, E., W. BACKHUYS & Th.E.J. RIPKEN, 1970. De landslakken van Nederland. — Bibl. Kon. Ned. natuurh. Ver. 17: 1-177. Amsterdam.

GOETHEM, J.L. VAN, 1974. Sur la présence en Belgique de Deroceras caruanae (Pollonera, 1891) et de Deroceras agreste (Linnaeus, 1758) (Mollusca, Pulmonata, Limacidae). — Bull. Inst. r. Sci. nat. Belg. 50 (2): 1-21.

HARTOG, C. DEN, & A.J.J. SANDEE, 1962. Milax gagates en Limax valentianus, twee zeldzame naakte landslakken in Yerseke. — Basteria 26: 83-85.

KERNEY, M.P., & R.A.D. CAMERON, 1979. A field guide to the land snails of Britain and North-West Europe: 1-288. London.

SUMMARY

Some new records are given for Dutch slugs. *Lehmannia valentiana* is reported from gardens in Heelsum (Gelderland; October 1978) and Oegstgeest (Zuid-Holland; November 1979). At the first locality the occurrence of the species could not be confirmed after the severe winter 1978-1979. Two new records are given for *Deroceras panormitanum* (= *D. caruanae*), both in gardens: Heelsum (Gelderland) and Delft (Zuid-Holland). *Milax budapestensis*, found in a garden in Maastricht and on the Sint-Pietersberg near Maastricht (Limburg), is added to the Dutch list.